

Олександр Лаврук

докторант кафедри публічного адміністрування,

Міжрегіональна Академія управління персоналом (м. Київ), к.е.н.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА

Проводиться теоретичне дослідження ефективної діяльності держави при регулюванні розвитку тваринництва. Вивчається сучасний стан функціонування тваринництва, використання генетичного потенціалу стада, застосування нормативно-законодавчих матеріалів, направлених на збільшення виробництва конкурентоспроможної тваринницької продукції. Вказується на необхідність забезпечення взаємодії інструментів державного регулювання тваринництва. Зазначається, що одним із важливих інструментів державного регулювання є бюджетна політика держави, яка сприяє підвищенню розміру бюджетної підтримки та посиленню державного регулювання процесу її розподілу в тваринництві. Доказано, що реалізація заходів державного регулювання забезпечить сталий розвиток і прибутковість тваринництва. Запропонована необхідність використання у державному регулюванні критеріїв забезпечення інтенсивного розвитку галузі тваринництва.

Ключові слова: держава, державне регулювання, тваринництво, державна політика, критерії, державне управління, ефективність.

Olexandr Lavruk

doctoral student of the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv, PhD in Economic Sciences

STATE REGULATION OF ANIMAL HUSBANDRY

Problem setting. Conducted a study of effective activity of the state in regulating the development of animal husbandry, the operation of which is a relevant issue because of the state of Affairs in the industry and accepted by public-policy decisions depend on socio-economic development not only of agriculture but also the state and the level of food security.

Recent research and publications analysis. It is established that the problem of revival and state regulation of animal husbandry in the conditions of stabilization of market relations has not found its deep reflection in the scientific research of scientists. Therefore, further study of the nature, content, principles and tools of state regulation of animal husbandry and the identification of factors affecting its efficiency.

Paper objective. The purpose of the article is a comprehensive study of the problem of state regulation of animal husbandry, taking into account the impact on its development of internal and external factors.

Paper main body. The current state of the functioning of animal husbandry and the use of regulatory and legislative materials aimed at increasing the production of competitive animal products is studied. The necessity of interaction between the instruments of state regulation of animal husbandry is pointed out. It is noted that one of the important tools of state regulation is the budget policy of the state, which contributes to increasing the size of budget support and strengthening of state regulation of the process of its distribution in animal husbandry. It is proved that the implementation of measures of state regulation will ensure sustainable development and profitability of animal husbandry.

Conclusions of the research. We believe that the state regulation of animal husbandry contributes to the comprehensive support of livestock producers and is a priority of the state agricultural policy of the country. In the future, we should not expect that animal husbandry will become a powerful institutional subject of the market without effective measures of state support and state regulation of its further development. In subsequent years, considerable attention should be given not only to balancing the interests of state authorities, public administration, local self-government and livestock enterprises, but also to creating appropriate conditions for their economic activities in difficult market conditions. The proposed need to use in the state regulation of criteria to ensure the intensive development of animal husbandry industry.

Key words: state, state regulation, animal husbandry, state policy, criteria, public administration, efficiency.

Постановка проблеми

Соціально-політичні зміни в Україні спонукають до необхідності посилення регулюючої ролі держави та підвищення ефективності державного регулювання виробничих процесів і ресурсів, які забезпечують їхнє здійснення в аграрному секторі з метою збільшення обсягів виробництва тваринницької продукції.

На сьогоднішній день актуальною проблемою, що потребує першочергового розв'язання, є питання функціонування тваринництва, від стану справ якого і прийнятих державно-політичних рішень залежить соціально-економічний розвиток не тільки сільського

господарства, але й держави та рівень її продовольчої безпеки. Слід зазначити, що зараз державою зовсім мало уваги і допомоги надається такому напрямку аграрної діяльності, як тваринництво, яке має досить великі можливості для розвитку експорту тваринницької продукції та забезпечення у ній потреб внутрішнього і зовнішнього ринків.

Натепер у державній політиці зовсім мало уваги надається диспаритету цінових відносин, поточним потребам надійного і безперебійного забезпечення країни і населення високоякісними і поживними продуктами тваринного походження. У результаті галузь

© Лаврук О. В., 2019.

тваринництва знаходиться у досить складному становищі, що виражається у відсутності скоординованої виробничо-матеріальної бази і високопродуктивного генетичного потенціалу тварин та малій відповідальності за ці процеси органів державного управління і місцевого самоврядування.

Надалі сучасна державна політика повинна базуватися на національних пріоритетах та враховувати стан інтеграції України до Європейського Союзу і світового економічного простору, що дасть можливість забезпечити перетворення тваринництва на високоефективну, конкурентоспроможну галузь аграрної економіки держави, яка сприятиме задоволенню економічних і соціальних інтересів населення країни. У цьому контексті державне регулювання інтенсивного розвитку тваринництва і збільшення кількості високопродуктивного генетичного потенціалу тварин повинно виражати відносини між органами державної влади, місцевого самоврядування і працівниками під час здійснення технологічних виробничих процесів, пов'язаних з виробництвом тваринницької продукції, з метою максимального задоволення потреб населення у калорійних продуктах харчування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Спрямованість комплексу заходів на розбудову України як правової, демократичної держави та удосконалення діяльності державно-правових інститутів з метою формування механізмів державного регулювання процесів соціально-економічного розвитку аграрного сектору економіки для збільшення обсягів виробництва продовольства, спонукали до необхідності теоретичного узагальнення наукових поглядів, викладених у наукових розробках вітчизняних вчених:

О. Амосова, В. Андрійчука, В. Базилевича, В. Гейця, М. Латиніна, В. Лагутіна, С. Майстро, Л. Молдован, Т. Осташко, Б. Пасхавера, І. Розпутенка, П. Саблука, В. Тертичка, О. Шубравської, О. Шпичака, В. Юрчишина та багатьох інших.

Однак, проблема державного регулювання розвитку тваринництва, в умовах стабілізації ринкових відносин, не знайшла свого відображення у наукових дослідженнях вітчизняних вчених. А тому подальшого вивчення потребують питання сутності, змісту, принципів і взаємодії інструментів державного регулювання розвитку тваринництва та виявлення чинників, що впливають на підвищення його ефективності.

Мета

Метою статті є комплексне дослідження проблеми державного регулювання тваринництва з урахуванням впливу на його розвиток внутрішніх і зовнішніх чинників.

Виклад основного матеріалу

У період соціально-економічних трансформацій особливою роль відіграє державне управління сільським господарством, основною складовою якого є тваринництво, яке є тією структурованою сукупністю галузей

сільськогосподарського виробництва, харчової і переробної промисловості, які займаються виробництвом і переробкою продукції тваринництва.

В умовах еволюційних перетворень і стабілізації ринкових відносин у країні постійно виникає необхід-

ність державного регулювання виробничої діяльності, особливо у галузі тваринництва, що зумовлюється:

- оступовим розвитком національної економіки країни за рахунок позитивних зрушень в окремих галузях підприємницької і виробничої діяльності;
- тривалими трансформаційними процесами і нестабільністю у суспільно-економічному житті країни;
- невідповідністю виробничих умов для повноцінного відродження і масового розвитку тваринництва;
- необхідністю розробки обґрунтованої і ефективної державної політики щодо забезпечення інноваційного розвитку тваринництва.

Тваринництво, як одна із основних галузей сільського господарства України, останніми роками знаходиться у досить скрутному становищі, оскільки щорічно скорочуються розміри виробництва, зменшується поголів'я худоби і птиці, не проводиться селекційно-племінна робота, тобто галузь не відроджується, а поступово занепадає. На даний час більшість малих тваринницьких господарств показали свою неспроможність на достатньому рівні забезпечити себе засобами виробництва (відсутність власних грошових коштів), а тому, не отримавши підтримки держави, призупинили своє існування.

Нездатність ефективно господарювати у складних економічних і ринкових умовах підтвердили також дрібні товаровиробники і більшість господарств населення. У цих підприємствах значно скоротилася кількість худоби і птиці. Зокрема, за період з 2000 р. по 2017 р. поголів'я великої рогатої худоби зменшилося на 46,1 % (корів – на 50,1 %), свиней – на 46,4 %, овець і кіз – на 23,2 %, птиці – на 6,2 %. У результаті обсяг виробництва м'яса усіх видів скоротився на 31,8 %, молока – на 16,4 %, вовни – на 18 %. Водночас у господарства усіх категорій лише кількість птиці збільшилася в 1,7 рази, тоді як великої рогатої худоби зменшилася на 62,5 %, свиней – на 20,2 %, овець і кіз – на 60,2 % [7, с. 138, 156]. Усе це є наслідком невдалої аграрної політики держави та неналагодженості державного регулювання виробничих процесів у тваринництві.

Натепер забезпечити повне відродження й інтенсивний розвиток тваринництва практично неможливо через збитковість окремих підгалузей, нестабільних політичних та складних і непередбачуваних ринкових ситуацій, відсутності належного фінансування будівництва тваринницьких приміщень сучасного типу, придбання необхідних машин, обладнання та племінних тварин. Прийняті державою закони і аграрні програми поки що малодієві, а тому не дають можливості досягти бажаного рівня у розвитку тваринництва. Достеменно існуючі проблеми і негативні тенденції потребують негайного перегляду і регулювання державою дестабілізуючих явищ у подальшому розвитку тваринництва.

Дослідження показали, що держава недостатньо уваги надає реалізації функцій передбачення і регулювання виробничих відносин, організації відновлення масштабів підгалузей тваринництва, ефективного використанню можливостей генетичного потенціалу, що й призвело до занепаду тваринництва. Більше того, держава не спромоглася покращити стан державного

управління в галузі, а тому реформа тут обернулася новими проблемами та можливостями для розвитку бюрократії і корупції [6, с. 60]. Спостерігається недоконалість бюджетних, податкових, фінансових, зовнішньоекономічних механізмів та зниження рівня життя сільського населення [1].

Відповідно, державі важливо забезпечити створення відповідного нормативно-правового поля та оптимальне співвідношення ринкових і державних важелів регулювання розвитку тваринництва. Необхідність регулювання негативних процесів у розвитку сільського господарства спонукало Міністерство аграрної політики і продовольства України разом з міністерствами і відомствами, органами виконавчої влади країни до розробки заходів зі стабілізації розвитку галузі тваринництва. Прийняті Закони України («Про молоко та молочні продукти», «Про племінну справу у тваринництві», «Про ветеринарну медицину», Про розвиток сільського господарства та сільських територій в 2017–2022 рр. (інтегральне село) (ст.17- Розвиток тваринництва, контроль якості харчових продуктів і кормів, здоров'я тварин), Постанова Міністерства аграрної політики та продовольства України «Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки галузі тваринництва», наказ «Про затвердження Положення про Комісію Мінагрополітики для надання державної підтримки галузі тваринництва та форм відповідних документів», розпорядження «Про розподіл коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою 2801540 «Державна підтримка галузі тваринництва» на 2018 рік) сприяють визначенню системи бюджетних дотацій на продукцію (поставляється для державних потреб) тваринництва, на підтримку племінної справи, утримання молодняку тварин, компенсації частини витрат на придбання племінних тварин, комбікормів і інших ресурсів. Однак, у більшості випадків різного роду робота проводиться і

має певні результати у інших галузях сільського господарства, тоді як у тваринництві позитивні зміни не спостерігаються.

Державне регулювання повинно і надалі здійснюватися відповідно до чинного законодавства згідно розроблених економічних заходів, які відображуються у комплексних цільових програмах. Узагальнення виконаних наукових досліджень дає можливість стверджувати, що на відродження і розвиток тваринництва мають вплив безліч чинників, серед яких вагоме місце займає слабка дієвість державного регулювання і управління (рис. 1.).

Отже, на розвиток тваринництва і збільшення обсягів тваринницької продукції значно впливає ціла низка зовнішніх і внутрішніх чинників, які визначають рівень державної підтримки товаровиробників цієї галузі, що здійснюється шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, соціально-політичних і управлінських рішень щодо фінансового, інвестиційного і інноваційного забезпечення галузі, формування виробничих ресурсів, зокрема генетичного потенціалу тварин, та ринкової інфраструктури. Власне усі ці, як і багато інших проблем, повинні підпорядковуватися впливу державного регулювання, особливо фінансова підтримка тваринництва державою, процес ціноутворення, кредитна система і механізми кредитування та страхування виробників тваринницької продукції. Відтак, державне регулювання являє собою специфічний, якісно визначений вплив держави на зміну становища країни, внутрішніх чинників, явищ і їхніх зв'язків та досягнення відповідного рівня розвитку тваринництва.

Доволі часто у трактуваннях впливу держави на економіку науковці використовують такі поняття (синоніми), як «управління» і «регулювання» [2, с. 46–47], або ж вважають, що механізм державного регулювання являє собою сукупність методів і інструментів, за допомогою яких виконуються дії для забезпечення

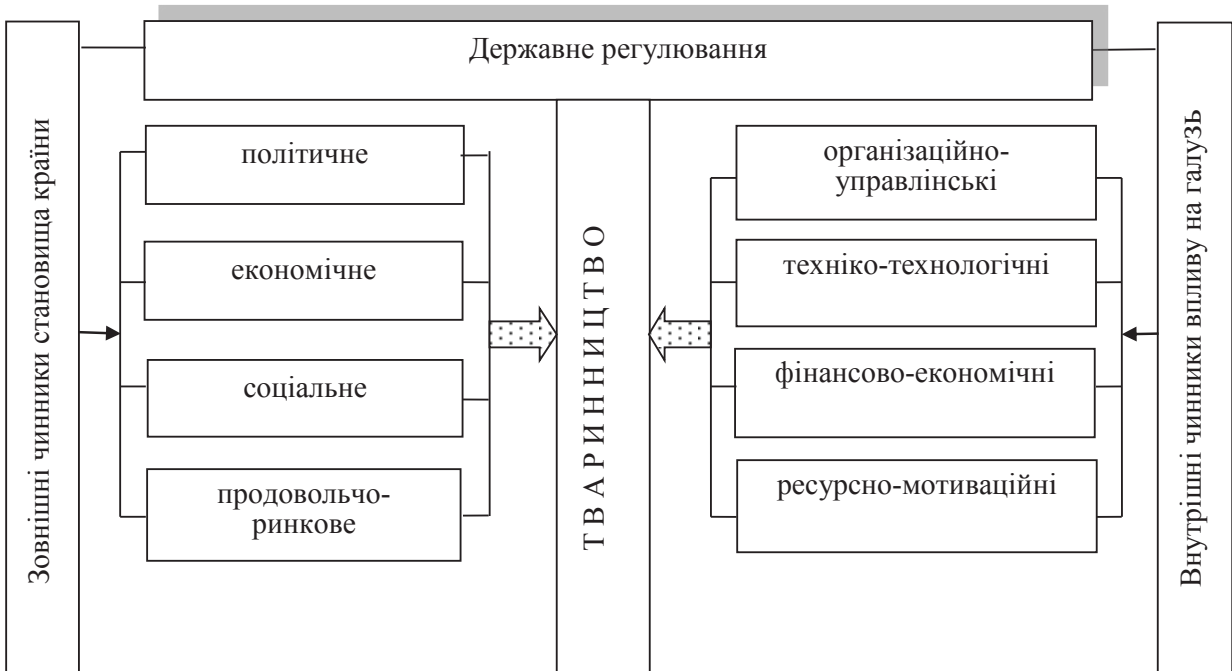

Рис. 1. Державне регулювання та основні чинники впливу на розвиток тваринництва (авторська розробка)

діяльності системи [3]. Окрім цього стверджується, що єдиний механізм втілює у собі сукупність методів державного регулювання, функції, що виконуються державою з допомогою цих методів, принципи державного регулювання, його цілі і організаційна структура суб'єкта регулювання [5, с. 41]. Слід зазначити, що дефініцію поняття «механізм державного регулювання» вчені розуміють як «... спосіб дій суб'єкта регулювання, який ґрунтується на базових функціях і принципах, забезпечуючи за допомогою форм, методів і засобів ефективне функціонування системи державного регулювання для досягнення визначеної мети та розв'язання протиріч» [4, с. 33].

За результатами дослідження державне регулювання розвитку тваринництва передбачає чітко організовані заходи державної політики стосовно забезпечення стабільного і збалансованого функціонування різних його підгалузей з метою збільшення обсягів тваринницької продукції та підвищення її якості. На нашу думку, державне регулювання тваринництва являє собою систему взаємопов'язаних форм, методів і інструментів, які використовуються суб'єктами регулювання з метою створення стійких економічних, правових і соціальних умов для його розвитку, цілеспрямованого впливу на міжгалузеві і міжгосподарські відносини, ефективне використання виробничих ресурсів, особливо генетичного потенціалу тварин, формування ринку тваринницької продукції та прибутковості тваринницьких підприємств.

Розвиток тваринництва є запорукою продовольчої безпеки країни, однак його сучасний стан характеризується низкою негативних тенденцій і проблем, що спонукають до негайного їхнього розв'язання шляхом

аналізу порівняльних характеристик постійної і регулюючої діяльності державної аграрної політики. У даному випадку акцент робиться на ті регулюючі заходи, що позитивно або ж негативно впливають на розвиток і результативність галузі (табл.).

Можна споглядати, що ті області діяльності галузі, що піддаються державному регулюванню відзначаються стабільністю і конкурентоспроможністю, мають можливість отримувати державні виплати, субсидії, дотації. У протилежному разі більшість господарюючих суб'єктів, що не знаходяться під прискіпливою увагою держави і своєчасно не знаходять її підтримки не можуть конкурувати на ринку, оскільки функціонують нестабільно, а тому поступово розорюються і розпадаються. А тому, щоб забезпечити вищий рівень ефективного використання коштів державного бюджету, необхідно державну підтримку спрямувати на розвиток малих і середніх тваринницьких підприємств.

Варто відмітити, що неповна досконалість нормативно-правової бази аграрного законодавства, незначний рівень адаптації тваринників до складних ринкових умов і приватної власності, нестійкість форм господарювання у кінцевому підсумку породжують необхідність державного регулювання комплексу організаційно-господарських, соціально-економічних, фінансових, нормативно-правових та інших заходів, які у єдиному взаємозв'язку спроможні забезпечити ефективний розвиток тваринництва.

Натепер існує потреба подальшого розвитку і удосконалення державного регулювання тваринництва шляхом обґрунтування, розробки і реалізації аграрної політики держави заходи якої, з використанням теоретико-методологічних підходів, забезпечать усесторон-

Таблиця

Порівняльні характеристики постійної і регулюючої діяльності державної аграрної політики у розвитку тваринництва

Підтримуюча діяльність	Порівняльні характеристики	Регулююча діяльність
Тваринництво є складною і трудомісткою галуззю	Оцінка стану тваринництва	Тваринництво є конкурентною галуззю за рахунок модернізації і впровадження прогресивних технологій
Тваринництву характерний високий рівень нестабільності виробництва, цін і прибутків, неефективне використання виробничих ресурсів, диспаритет цін, низький рівень доходів від реалізації продукції	Особливості становлення і розвитку тваринництва	Процес нестабільності вирівнюється незначним коливаннями цін, отриманням прибутку, раціональним використанням виробничих ресурсів, помірним ростом доходів від реалізації продукції
Є нестабільним, передбачено державне стимулювання експорту і скорочення імпорту продукції, налагодження процесу функціонування ринкової інфраструктури	Внутрішній ринок продукції тваринництва	Ефективне функціонування, оптимізація ринкової інфраструктури, прискорення реалізаційних процесів, практика обмежень імпортних поставок і збільшення експорту продукції
Забезпечення стабільності розвитку галузі, відтворення поголів'я, підвищення продуктивності тварин і отримання високих грошових доходів	Завдання державної аграрної політики	Активізація ринкових регуляторів з метою розширеного відтворення поголів'я, підвищення ефективності розвитку галузі, конкурентоспроможності виробництва продукції і максимізації доходів
Дотримання вимог законодавчих і нормативно-правових актів, оподаткування, прямих виплати товаровиробникам, заставне кредитування, стимулювання економічного витрачання виробничих ресурсів, спеціальні бюджетні дотації	Інструменти державної аграрної політики	Чітке дотримання вимог законодавчих і нормативно-правових актів щодо податкового, цінового регулювання і виробничої діяльності, цільове кредитування, компенсаційні виплати працівникам, державні контракти, спеціальні бюджетні дотації

Джерело: власна розробка

не обґрунтування чинників його структурних складових. Здебільшого у практиці регулювання

соціально - економічних процесів у тваринництві використовуються різні методи, форми та інструменти, що можуть кожен раз змінюватися, оскільки віддзеркалюють перелік виробничих і економічних завдань, які відображуються у політиці держави.

Для вирішення нинішніх проблем тваринницької галузі важливе місце у цілеспрямованому державному регулюванні повинна посідати бюджетна підтримка та створення сприятливих умов для забезпечення інвестиційно – інноваційного розвитку галузі. Слід відмітити, що визначена державна підтримка галузі тваринництва не знайшла свого застосування, оскільки виникла потреба вносити зміни до ряду нормативно-правових актів та затверджувати необхідні заходи до запропонованих бюджетних програм. Зокрема, механізм додатково запланованого фінансування будівництва і реконструкції (доцільно проводити на початковому етапі, а не на завершеному) тваринницьких ферм не був своєчасно реалізований.

Дуже часто не знаходять підтримки окремі нормативно-правові акти, без затвердження тривалий час залишаються паспорти бюджетних програм, положення про комісії (повинні працювати ефективно і оперативно), що забезпечують прийняття заявок на відшкодування коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки галузі тваринництва, що спонукає суб'єктів господарювання відмовлятися від виділених їм коштів. Цілком важливо, щоб держава не тільки спрямовувала кошти на підтримку тваринництва, але й здійснювала безперервний контроль за напрямками їхнього цільового використання відповідно до розроблених програм та існуючого законодавства.

Державне регулювання доцільно спрямувати на досягнення найбільш ефективного, стабільного, економічного і соціального розвитку тваринництва, що дасть можливість, в умовах несприятливої ринкової кон'юнктури, забезпечити економічну підтримку тваринницьких підприємств та підвищити рівень їхньої прибутковості за рахунок збільшення обсягів і розширення асортименту високоякісної тваринницької продукції відповідно до потреб споживачів.

Висновки

Отже, державне регулювання розвитку тваринництва, при допомозі використання різних форм і методів, сприяє усесторонній підтримці виробників тваринницької продукції, виступає пріоритетним напрямком державної аграрної політики країни, оскільки дозволяє створити сприятливі умови для постійної зайнятості населення, забезпечення його продуктами тваринного походження та формування соціально-виробничої інфраструктури в сільській місцевості.

Для того, щоб побудувати в країні та її регіонах оптимальну систему державного регулювання розвитку тваринництва необхідно визначитися з більш раціональними інструментами регулювання та забезпечити їхню адаптацію до теперішніх умов господарювання. Основними інструментами, що можуть знаходитися у полі державного регулювання є: спеціальні цільові програми, система ціноутворення і оподаткування, ринковий механізм, кредитно-фінансова і продовольча система та інші. Зазвичай першочергового впливу державного регулювання потребують ветеринарно-зо-

отехнічні заходи, енергетична і екологічна безпеки, дотримання вимог нормативно-правової бази, відповідності законодавству про безпечність і якість харчових продуктів та кормів, здійснення цінової і податкової політики та ін.

Вважаємо, що без проведення належного державного регулювання і забезпечення відповідного впливу регулюючих інститутів на розвиток тваринництва з'являється реальна загроза зменшення обсягів виробництва тваринницької продукції та призупинення виробничо-господарської діяльності тваринницьких підприємств у сільській місцевості. Наразі не варто у послідовні роки очікувати, що тваринництво стане потужним інституційним суб'єктом ринку без дієвих заходів державної підтримки і державного регулювання його подальшого розвитку. У даному випадку суттєву увагу слід надати не тільки збалансуванню інтересів між органами державної влади, державного управління, місцевого самоврядування і тваринницькими підприємствами, але й створенню належних умов для здійснення ними господарської діяльності у складних ринкових умовах господарювання.

Література.

1. Бондаревська К. В. Тенденції розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2014. №11. С. 36–42.
2. Дубровина Н. А. Совершенствование управления социально-экономическим развитием региона (на примере Самарской области): дис. канд. экон. наук. Самара, 2003. 233 с.
3. Корецький М. Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: [монографія]. Київ: Вид-во УАДУ, 2002. 260 с.
4. Латинін М. А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання: монографія. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. 320 с.
5. Майстро С. В. Національний аграрний ринок в умовах глобалізації: механізм державного регулювання: монографія. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. 240 с.
6. Ревенко М. М. Аграрні відносини в Україні: проблеми і їх вирішення. *Економіка АПК*. 2003. №1. С. 60–64.
7. Сільське господарство України 2017: статистичний збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 245 с.